

partisiipin suosinnan tapauksissa »aspiroitu, palatalisoitu (ääne)» tai »kielletty esiintymäympäristö». Vastaavalla tavalla kävi korvaan Great Vowel Shiftin suomentaminen »suureksi vokaalinsiirroksi» (s. 139). Jonkinsorttista ärhäkkyttäkin tekstistä löytyy, etenkin kun käsitellään SPE-mallin psykologista todellisuutta tai abstraktisuutta. On makuasia, häiritsevähkö nämä pikku detaljit lukemista vai tekevähkö persoonalliset äänenpainot tekstin päinvastoin hauskemmasi lukea. Opiskelijoille kyllä voisi tasapainon vuoksi suositella tutustumista lähteisiin, jotka ovat perimyönteisiä generatiiviselle fonologialle. Tällaisiksi lähteiksi kävisivät vaikkapa Goldsmith

(1990) tai Kenstowicz (1994).■

TARIA RIITTA HEINONEN
*Kotimaisten kielten tutkimuskeskus,
Sörnäisten rantatie 25, 00500 Helsinki*
Sähköposti: *Tarja.Heinonen@Domlang.Fi*

LÄHTEET

- GOLDSMITH, JOHN A. 1990: *Autosegmental & metrical phonology*. Blackwell, Cambridge, USA.
- KENSTOWICZ, MICHAEL 1994: *Phonology in generative grammar*. Blackwell, Cambridge, USA.

KOLMEKYMMENTÄ SILMÄYSTÄ ONOMASTIIKKAAN

You name it. Perspectives on onomastic research. Toimittaneet Ritva Liisa Pitkänen & Kaija Mallat. *Studia Fennica Linguistica* 7. SKS, Helsinki 1997. ISBN 951-717-921-9.

Professori Eero Kiviniemen 60-vuotispäiväksi ilmestynyt juhla-kirja tarjoaa hyvän katsauksen siihen, mitä kaikkea onomastiikassa parhaillaan tutkitaan. Kirjassa on kolmenkymmenen kirjoittajan artikkeleita, joiden aiheet vaihtelevat juhla-kirjan yleiseen tapaan suuresti. Mukana on varsin vahvaa teorian tietoa leksikologiasta ja onomastiikasta tällaista etsivälle, mutta myös historian tutkija ja jopa kulttuurimaantieteen harrastaja löytää siitä omansa.

Kirjoittajista suuri osa on asiaa harrastaneille tuttuja, sillä mukaan on kutsuttu kotimaisten ja pohjoismaisten kirjoittajien lisäksi myös kansainvälisesti tunnettuja nimistö-tutkijoita eri puolilta maailmaa. Joukossa ovat niin RUDOLF ŠRÁMEK paikan-nimien leksikografista kuvaamista käsitte-

levine artikkeleineen kuin SAULO KEPSU nimeä *Vanhakylä* käsittelevine kirjoituksineen, mutta mukana on myös nuoria nimistö-tutkijoita, niin paikannimien kuin henkilö-nimienkin spesialisteja. Kirjan kaikkia artikkeleita ei voi tässä esitellä, joten osa jää lukijan itsensä löydettäväksi.

BENGT PAMP käsittelee definiittisten nominilausekkeiden ja proprien välistä rajaa. Erisnimien luonteeseen kuuluu, että ne ovat definiittisiä niin tekstiyhteydessään kuin leksikossakin. Useimmat paikannimet ovat jo syntyneet tarkoittamaan käyttäjän näkökulmasta yhtä paikkaa; alkujaan ne ovat myös olleet semanttisesti läpinäkyviä, mutta ovat saattaneet muuttua läpinäkymättömiksi ja silti säilyä niminä. Jos jokin sana kielessä ei esiinny appellatiivina, niin se

tajutaan heti erisnimeksi (esim. *Oxford*). Appellatiivina esiintyvä nimi taas on esim. *The Island*. Alkuaan se tuskin on ollut erisnimi, vaan ilmeisesti definiittinen NP, mutta paikassa, jossa ei ole muita saaria, se on saattanut muuttua propriiksi.

THORSTEN ANDERSSONIN artikkeli käsittelee nimien muodostamista sekä sanojen johtamista yleensä. Nimet syntyvät tavallisesti kahta tietä: joko muodostetaan aivan uusi nimi tai valitaan nimi jo olemassa olevien nimien joukosta. Uudet nimet joko syntyvät jo alun perin nimiksi tai sitten ne muodostetaan kielessä entuudestaan olevien sanojen, lähinnä substantiivien ja adjektiivien, pohjalta. Spontaanisti syntyneet sanat voivat jäädä ei-proprisiksi ilmauksiksi kieleen, tai ne voivat siirtyä sellaisesta ilmauksesta propriiksi (esim. *kattkopp* 'kuppi, jossa on kissan kuva' > *Kattkopen* = erisnimi kupille, jossa on kissan kuva) tai syntyä suoraan propreiksi (esim. *Kattudden*).

JORMA KOIVULEHDON artikkeli »Were the Baltic Finns 'clubmen'? On the etymology of some ancient ethnonyms» kuuluu erisnimien tutkimuksen alaan vain marginaalisesti. Aihe on kuitenkin niitä ikivihreitä, joiden selvittely kiinnostaa laajasti. Muutaman viime vuoden ajan on jälleen ahkerasti keskusteltu suomalaisten alkukodista, ja Koivulehdon artikkeli sivuaa sängen mielenkiintoisesti tämän keskustelun teemaa. Käsiteltävinä ovat jälleen kerran sanat *Kainuu*, *Vatja*, *Häme*, *Karjala* ja muut tutut. Artikkelissa kootaan asiasta ennen kirjoitettuja ja avataan uusia näkökulmia ja kumotaan vanhoja teorioita.

Vanhojen jokien nuorista nimistä kirjoittaa LARS HULDÉN. Hänen tutkimuskohteenaan ovat lähinnä sellaiset mereen laskevat joet, joilla on sekä suomen- että ruotsinkielinen nimi. Huldénin mukaan vesistönimet syntyvät usein sen varrella olevan asutuksen mukaan, ja asutusnimet ovat puolestaan lähtöisin henkilönnimistä. Tä-

män tutkimuksen mukaan jokien nimet ovat yllättävän nuoria, sillä sängen monen tunnetun nimen takana näyttää olevan jopa kristillisperäinen henkilönnimi. Huldén löytää esim. *Eura*-nimen taustalta joko nimen *Efraim* tai *Eberhard*, *Kyröjoen* takaa nimen *Kyrillos* ja *Lapuan* takaa nimen *Laurens*, *Laurentius*. Jopa *Kymi*-, *Kymmene*-nimen lähtökohdaksi kirjoittaja uumoilee viikinkiaikaista henkilönnimeä.

Jos ovat jokien nimet nuoria — mikä puolestaan edellyttää sitä, että jos joki on vanha, nimi on vaihtunut — niin nimien nykyisestä muuttumistendenssistä kiinnostunut saa nopean tiedon TERHI AINIALAN artikkelista, joka käsittelee Asikkalan Kurhilan kylän nimien säilymistä, katoamista ja muuttumista parinsadan vuoden aikana. Kirjoittaja toteaa, että luonnonpaikkojen nimet säilyvät paremmin kuin viljelysmaiden nimet, sillä ne ovat laajemman käyttäjäjoukon hallussa kuin esim. vain yhden tilan nimet.

PETER E. RAPER kirjoittaa nimistönhuollon kannalta varsin ajankohtaisesta asiasta, nimittäin maantieteellisten nimien kansallisuudesta ja kansainvälisestä standardoinnista. Kommunikoinnin kannalta joka paikalla tulisi olla nimi, mutta eri paikoilla voi olla samakin nimi, tai kaksi- ja monikielisillä alueilla yhdellä paikalla voi olla useita nimiä (*Genève – Ginevra – Genf*). Saman paikan nimi voi ylipäätään vaihdella eri kielissä (*Florence – Firenze*). Standardoituja nimiä tarvitaan mediasta turismiin. Ensimmäinen konkreettinen ehdotus maailmanlaajuisesti nimien standardoimiseksi tehtiin Bernissä pidetyssä viidennessä maantieteilijäin kongressissa jo 1891. Sen jälkeen asialla on ollut 1900-luvun puolivälistä lähtien YK:n alainen UNGEGN. Tavoitteena on toisaalta saada kehitysmaihin kansallinen nimistönhuolto ja toisaalta poistaa eksonyymit, sellaiset eri kielissä olevat paikannimet, jotka on annettu oman maan ul-

kopuolisille paikoille. Tämä tuottaa puolestaan ongelmia, sillä viralliset endonyymit, maan omankieliset paikannimet, ovat outoja vakiintuneiden eksonyymien sijaan (*Yerushalayim – Jerusalem*). Suositus on mainita nämä nimet rinnakkain, jos ne ovat tekstissä, mutta kartoissa tulisi käyttää vain paikallisia nimiä.

Koska kirja on professori Kiviniemen juhlakirja, on luonnollista, että mukana on artikkeli nimestä *Kiviniemi*. Tästä SIRKKA PAIKKALAN artikkelista käy ilmi, että kaikista Suomen sukunimistä 47 % muodostuu — nimen *Kiviniemi* tapaan — kahdesta elementistä ja että suuri osa niistä tuli käyttöön 1900-luvun alussa joko vanhojen patronyymien tai ei-suomalaisten sukunimien sijaan. *Kiviniemi*-nimen levikki on kiintoisa: vastoin odotuksia se ei ole järvi-Suomessa tyypillinen, vaan levikki painottuu Satakuntaan, Varsinais-Suomeen ja Pohjanmaalle. Sukunimeksi *Kiviniemi* on otettu varsin usein samannimisen tilan nimestä.

Toinen sukunimiä käsittelevä artikkeli on EEVA MARIA NÄRHIN kirjoitus, jossa hän käsittelee »sivistyneistöniminä» tai »oppineistoniminä» tunnettuja *lin*-johtimella muodostettuja nimiä (*Salin, Wallin*). Vaikka tämä nimityyppi on harvinaisehko, se liittyy mielenkiintoisella tavalla maamme kulttuurihistoriaan.

JOUKO VAHTOLA kirjoittaa vanhimmista suomalaisista henkilönnimistä, joista vanhin kirjallinen maininta on Henrik Lättiläisen kronikassa vuodelta 1215 oleva suomalainen pappi Petrus Kakuwalde. Nimi *Kakuwalde* on yleensä tulkittu asuun *Kaukovalta* tai *Kaikkivalta*. Vahtola yhdistää nimen saksalaiseen kaksiosaiseen nimityyppiin, jolloin lähtökohta olisi *Gaugewald, Gaugiold*. Ehkä yllättävältä tuntuu myös muutamien perisuomalaisina pidettyjen nimien — *Ahti, Ilmari(nen)* ja *Tapio* — selittäminen saksalaisperäisiksi.

Nimien lainaamista käsittelee artikke-

lissaan myös MINNA SAARELMA-MAUNUMAA. Yleensä ajatellaan, että uskonnon vaihtuessa lainautuvat helposti myös nimet, jotka jollakin tavalla liittyvät uuteen uskontoon. Yllättävältä tuntuu kuitenkin se määrä, mikä suomalaista nimistöä on siirtynyt kansanomaiseen käyttöön Namibiassa suomalaisen lähetystyön vaikutuksesta. Monet nimet ovat tietysti yleisiä kristillisperäisiä nimiä, mutta joukossa on sellaisia nimiä kuin *Hilja, Lahja, Armas* ja *Toivo*, joiden alkuperästä ei voi olla epäilystäkään. Artikkelissa on yksi luku, joka käsittelee maan alkuperäistä henkilönnimisysteemiä. Sen mukaan jokaisella on oma kutsumanimi, jota täydentää patronyymi, vaikka sukulaisuus lasketaankin vain matrilineaarisesti.

Etunimen ja kielen suhdetta käsittelee artikkelissaan KAJ BORG. Hän selvittelee Kokkolan etunimiä 1600-luvulta 1930-luvulle. Kokkolahan oli 1900-luvun alkuun asti lähes ruotsinkielinen kaupunki, mutta suomalaistuminen oli niin nopeaa, että 1930-luvulle tultaessa suomen- ja ruotsinkielisten lukumäärä oli lähes tasoissa. Merenkulkua ja kauppaa harjoittavana rannikkokaupunkina Kokkolalla oli suhteita naapurimaiden lisäksi myös Keski-Eurooppaan. Borg ottaa Kokkolan kielellisen erikoislaadun tarkastelunsa näkökulmaksi. Tulos on mielenkiintoinen nimimuotien osalta: 1700-luvun alussa latinan vaikutus näyttää selvältä, sitten tulevat saksalaiset nimet kahtena periodina 1800-luvulla. Saksalaisperäisten nimien kanssa lähes samaan aikaan ovat muodissa myös ranskalaiset nimet. Näitä seuraa englantilaisperäisten nimien muotikausi. Kansallisromantiikan synty toi mukanaan 1900-luvun taitteen molemmin puolin niin skandinaaviset kuin myös suomalaiset nimet. Borg toteaa, että Kokkolan nimistö noudattelee samoja kehityslinjoja kuin riikinruotsalaiset nimet. Poikkeuksena ovat tietenkin nimien suomalaistamiskauteen kuuluvat nimet, mutta

idealtaan ne kuuluvat skandinaavisten nimien kanssa samaan kansallisromantiikan kauteen.

Nimistöntutkimuksen yleisiä teorioita käsitteleviä artikkeleita kirjan kolmestakymmenestä on suunnilleen puolet. Monissa niistä paneudutaan tutkimusmetodeihin ja teoriaan sekä niiden soveltamiseen erilaisiin kohteisiin. Sangen useissa artikkeleissa pohditaan proprien suhdetta muihin nomineihin, niiden funktiota, nimistölle tyypillistä fonologista kehitystä, niiden pre-

suppositiota, onomastista leksikografiaa kansalliseen ja kansainväliseen nimien standardisointiin saakka. Monien artikkelien yhteydestä käy ilmi, kuinka suuri vaikutus Eero Kiviniemen teorioilla on ollut kirjoittajan virikkeenä. ■

RITVA TOROPAINEN

Oulun yliopisto, Snellmanian kirjasto,

PL 150, 90571 Oulu

Sähköposti: *Ritva.Toropainen@Oulu.Fi*

TŠEKKILÄINEN ETUNIMIKIRJA

Miloslava Knappová *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* Akademie věd České Republiky/Vydala Academia, Praha 1996. 358 s. ISBN 80-200-0591-9.

Euroopan eri maissa on ilmestynyt lukuisia etunimikirjoja. Niillä on merkitystä myös suomalaisille, ainakin siinä, että niistä löytyvät erikielisten nimien oikeat kirjoitusasut. Yhtenä apuvälineenä nimiasujen tarkistamiseen ja vertailemiseen voi käyttää viime vuoden lopulla ilmestynyttä prahalaisen henkilönnimistön tutkijan, tohtori Miloslava Knappován tšekinkielistä etunimikirjaa, jonka nimi voitaisiin vapaasti kääntää »Mikä lapsenne nimeksi?». Teoksesta voi nimien kirjoitusasun (esim. *Václav, Květa, Kateřina*) helposti tarkistaa sellainenkin, joka ei kirjan kieltä muuten hallitse.

Kyseessä on teoksen kolmas laitos, ja sen esipuheesta (s. 7–8) selviää, että kirjoittajan tarkoituksena on kertoa mm. tšekkiläisten etunimien alkuperästä ja esiintymisestä, auttaa nimen valinnassa, valottaa slaavilaisten tai tšekkiläisten etunimien

suhdetta vieraisiin nimiin sekä kertoa nimenantoperusteista ja nimien yleisyydestä.¹

Valtaosan kirjasta, sivut 59–313, muodostavat etunimikohtaiset lyhyet artikkelit. Nimet on järjestetty aakkosellisesti sanakirjamuotoon, jossa ensin käsitellään miesten etunimet, sitten naisten. Tältä osin kirja muistuttaa meillä tuttua Kustaa Vilkun *Etunimikirjaa*, jonka keväällä 1996 ilmestynyttä painosta on käytetty lähteenäkin. Artikkeleita on yhteensä 1 735: miesten nimistä vajaan 800 ja naisten nimistä noin 750.

Esimerkiksi Tšekin nykyisen presidentin Václav Havelin etunimeä valaisevasta nimiartikkelista löytyvät seuraavat tiedot:

VÁCLAV, tšekkiläistä tai slaavilaista lähtöä (muinaistšekin *Večeslav*), merkitys 'enemmän + kunnia, maine'. Semanttinen paralleeli: *Boleslav*. Hellittelymuotoja: *Váša, Vašek, Vašik, Vašiček, Véna, Venda, Venca, Venouš(ek), Váca,*

¹ Haluan kiittää lämpimästi professori Rudolf Šrámekia (Masaryk-yliopisto, Brno) avusta tšekin kielen oikeassa tulkinnassa.